

21/9/14

अं

१-४वे साठी:

संकार & तर्वा + शंकार & चंवरी → first group
(संत घट व न) (शं चं ज इ अ) changes to
second group

order can be reversed?

* 1) संचयत = संत + चिन्ह

2) शंरु चंद्रः = शंरु + चंद्रः

3) नंचयोग्यम् = नंत + चिन्हयम्

4) ग्रंजेद-देवाकः = ग्रंजेदन् + देवाकः

* 5) शूहं चंद्रकम् = शूहन् + चंद्रम्

* 6) मृत + शाकाटिका = मृद् + शाकाटिका
= मृद् चंद्रकाटिका (चंद्र भाषी)

* 7) उच्छ्रवासः = उत् + श्वासः
= उच्च + श्वासः
= उच्छ्रवासः (उच्च भाषी)

8) श्रीमंद॒र॒चंद्र॑ः = श्रीमद् + शारन् + चंद्रः
श्रीमद् + शारन् + चंद्रः
= श्रीमंद॒र॒चंद्र॑ः (उच्च भाषी)

9) नंद॒र॒प॑ः = नंदद् + शाक्षः + नंदद् + शाक्षः = नंद॒र॒प॑ः
(चंद्र) (चंद्र)

अं

classmate

Date _____

Page 35

१-५वे साठी:

संकार & तर्वा + धंकार & टर्वा → first group changes
to second group
order can be reversed.

1) उक्तपते = उक्त + पते

= उक्त + पते (जंडव)

= उक्तपते

n	t
p	ठ
d	ঢ
ব	ৰ
চ	ঞ
ন	ঞ

2) नंदीका = नंत + दीका

3) शूहं दुकीका = शूहन् + दुकीका

4) शंरु दुरूः = शंरु + दुरूः

= शंरु + दुरूः (जंडव)

= शंरुदुरूः

5) धूणामानि = धूण + नामानि

= धूण + नामानि

= धूण + नामानि (अनुनासिक)

6) धूणवति = धूण + नवति

= धूण + नवति (अनुनासिक)

બૃહ્વ સંદેશો:

વર્ગીપ્રેરણનમ + સ્વર / મૃદુપ્રેરણનમ
 (1,2,3,4) (3,4,5 + અબરણ)

= 3rd of વર્ગીપ્રેરણનમ + second part
 એ જ ડ ક બે

1. જગત + જ્ઞાન : = જગદ્જ્ઞાન :

* 2. જગત + રક્ષણ : = જગદ્રક્ષણ :

3. વાક્ય + વિલાસ : = વાગ્વિલાસ :

4. સરયણ + અશ્વિહિતમ = સરયણાશ્વિહિતમ

5. પ્રાગોર = પ્રાક + ગોર

6. મહદરિત = મહાત + આરિત

7. જગદીશ : = જગત + ઈશ :

* 8. ધડાનન : = ધર્દ + આનનન :

9. સ્તરિયમ = સ્ત્રોક + ઇયમ

10. ભાજત + હિમમ = ભાજદુ + હિમમ (પૂર્વસાધ)

= ભાજદુ વિમમ

11. મહત + હિરણ્યમ = મહદ + હિરણ્યમ

= મહાદુરણ્યમ (પૂર્વસાધ)

12. ભાજદુરણ્યમ = ભાજદુ + હિરણ્યમ (પૂર્વસાધ)

= ભાજત + હિરણ્યમ

અનુરૂપાર સંદેશો:

મકાર + ઓપ્રેરણનમ = — (અનુરૂપાર)

1. અંધુ પ્રાત = અંધમ + પ્રાત

2. રામુ વર્દ = રામમ + વર્દ

3. દુઃખમ + ઉપાજ = દુઃખુંપાજ

चौर्वसांख्यः

वृंगीयोपत्तिशब्द-जननम् + कार्यक्रियायोपत्तिशब्द-जननम् =
(1,2,3,4) (1,2) * ष, श, म

= 1st of वृंगीयोपत्तिशब्द + second part
कृत्ये त्वं प

1. अ॒र्थद् + पृष्ठम् = अ॒र्थपृष्ठम्

2. * पृष्ठद् + कार्यम् = पृष्ठपृष्ठकार्यम्

3. षड् + श्वायानि = षट्श्वायानि

4. अ॒र्थपृष्ठ॒र् = न॑ट्ये + श्व॒कृ (छत्र सांख्यः)

= न॑ट्ये + श्व॒कृ (छत्र सांख्यः)

= न॑ट्द् + श्व॒कृ (चौर्वसांख्यः)

5. (book-2) विपृक्तिम् = विपृक् + कृत्यम्:

पृस्यवर्ण सांख्यः

(1) अ॒र्थ॒र् + ॒पृत्येनम् = 5th of वृप्ति + second part
(except श, ष, स, ह)

(2) { त्, थ्, द्, ध् } + त् = म॒त्
त् + त् = ॒॒म॒त् [शं+सं, तं]

1. श्व॒कृ = श॑ + कृ / श॑कृ

2. ष॒ध॒नम् = ष॑ + ध॒नम्

3. स॒प॒द्य॒ति = स॑ + प॒द्य॒ति / स॑ प॒द्य॒ति

4. व॒क्त॒व्य॒ति = व॑क्त॒ + व्य॒ति / व॑क्त॒ व्य॒ति

5. * अ॒हुङ् रोमि = अ॑हु + करोमि / अ॑हु करोमि

6. * स॒म॒लाप = (स॒न् + लाप) स॑ + लाप

7. व॒क्त॒य॒म् + ल॒क्षणीय॒म् = व॑क्त॒ल॒क्षणीय॒म्

8. न॑म॒त्य॒पः = न॑त् + त्य॒पः

9. न॑ट्य॒पृष्ठ॒र् = न॑ट्ये + श्व॒कृ (छत्र सांख्यः)

= न॑ट्ये + श्व॒कृ (छत्र सांख्यः)

= न॑ट्द् + श्व॒कृ (चौर्वसांख्यः + पृस्यवर्ण)

ଆନ୍ଦୁଳୀରୀକ ସାହେବ:

(i) optional बर्जी २०४८-प्र०१०१ + (३१ अगस्त २०१०) = ५th of first year
+ second part

(ii) mandatory when second part is a suffix starting with अंग, ना, शक्त
like पत्र, पत्रांग, शक्ति

$$1. \text{ फ्रेक्ट + अर्जीज़ } = \text{ फ्रेक्ट अर्जीज़ } / \text{ फ्रेक्ट अर्जीज़ } (\text{ अर्जीव })$$

$$2. \quad \text{प्राचीन मालिक} = \text{प्राचीन} + \text{मालिक}$$

~~कृष्ण~~ + नामाति (र्वर्ग
to र्वर्ग) कृष्णनामः

= पुरुष + नामालि (उत्तरांश 5th, अंग्रेजी)

or अंडे + नामाजि (अंडेव)

3. અસાધ્યિ:

= अप्त + नवमि: (अट्टवे स्थिति:)

- एवं विद्या, (अनुनासिक सामयि)

or $\frac{dy}{dx} + \text{odd fn!}$ ($\sqrt{2(x)}$)

$$4. \quad \text{वर्तमान का विषय} = \text{वर्तमान} + \text{किसी विषय}$$

$$5. \quad \overline{0.1501295} = 0.1501 + \overline{0.295}$$

$$\frac{\text{प्रति ग्रामीण की}}{\text{प्रति ग्रामीण की}} = \frac{\text{प्रति ग्रामीण}}{\text{प्रति ग्रामीण}} + \frac{\text{ज्ञात की}}{\text{ज्ञात की}}$$

$$7. \quad \frac{\sqrt{11} - \sqrt{3}}{2} = \frac{\sqrt{11}}{2} + \frac{-\sqrt{3}}{2}$$

ଶୁଣ + ନୋଟାମ : ଶୁଣନୋଟାମ / ଶୁଣନୋଟାମ

$$g. \text{ फैरह + जीव:} = \text{ फैरनजीव:} / \text{ फैरनजीव:}$$

$$\text{नेट माल न रक्खा रु.} = \text{नेट माल} + \text{नरका रु.}$$

$$3\sigma \text{ অংকনম } = \overline{3rd} + \text{অংকনম} \quad \text{নিম্ন+মাধ্যম} = \text{নিম্নক্ষেত্র}$$

કુન્ડાંગામ સાચિદિ:

$$(\text{हैरवे स्वर}) + \text{इ.} / \text{प्र.} / \text{त.} + (\text{स्वर}) = 2 \text{ इ.} / \text{प्र.} / \text{त.}$$

सुगावू + फ़ैरी = सुगावूफ़ैरी , 2. नरसिंहलक्ष्मीवासी = नरसिंह

$$\text{आगारक्षणीय} = \text{आगारक्षण} + \text{इय}, \quad 4. \quad \text{हुसेनपि} = \text{हुसन} + \text{अपि}$$

$$3. \quad \text{H}_2\text{C}_2\text{S} + 3\text{HCl} = \text{H}_2\text{C}_2\text{S}\text{Cl}_3$$

6. पूर्वास्त्रमिनृ + अद्याये = पूर्वास्त्रमेनद्याये

7. सर्वस्मैनपि = सर्वसमेत् + अपि

$$8. \text{ नियमों का } = \text{ नियम } + \text{ विवर}$$

$$\sqrt{z_{\text{cylinder}}^2 + \frac{1}{4}R^2} = \sqrt{z_{\text{cylinder}}^2 + 3H^2}$$

पूर्वस्वर्ण सत्त्वी: optional

$$\{ \text{उंग} \text{ रे गज कंक} \} + \{ \text{हु} \} \rightarrow \{ \text{उंग} \} + \{ \text{उंग ह इन्द्रिय} \}$$

1) वणिकाधसति = वणिक + हसति (जश्वे का ग)

2) श्रोतृत + हिमम् = श्रोतृ + हिम (जश्वे ता ग)

= श्रोतृहिमम् (मा श्रोतृहिमम्)

3) जग्निताय = जग्नत + हिताय (जश्वे ता द्वा)

4) षड्हृत्यग्नि = षट् + हृत्यग्नि (जश्वे द्वा द्वा)

5) सम्राट्हृसति = सम्राट् + हसति

6) महृत्त + हिरण्यम् = महृहिरण्यम् / महृहिरण्यम्
(जश्वे)

optional

पूर्व सत्त्वी:

$$(वर्गीय उपर्युक्तम्) + शु + (\text{स्वर ; ह य वर}) = ( ) + शु + ( )$$

1) मृत्त + शक्तिका = मृत्त + शक्तिका (मृत्तक ता ग)
= मृत्तक्तिका / मृत्तशक्तिका

2) उत्तरवासः = उत्तर + वासः (उत्तरक ता ग)

3) श्रीमत्तदेवदेवदृष्टिः = श्रीमत्त + श्रीमत्त + देवदृष्टिः (प्र॒प्त)

4) लट्टेष्वद्वृष्टिः = लट्टु + श्वद्वृष्टिः
(द्वा ता : चर्वे, ता ग : श्वेत)

विसर्जन संकेत:

अंका२

1. देवः + अ॒र्था॒ = देवो॒र्था॒ (ज्ञान संकेत: उ+अ॒र्था॒ = उ॒र्था॒ + अ॒) (पूर्वकृप संकेत: ओ+अ → औ+अ)
  2. नृमृतः + अश्वत्तृ = नृमृतो॒श्वत्तृ॒ (ज्ञान + पूर्वकृप)
  3. बाणः + अपि॑ = बाणो॒पि॑ (ज्ञान + पूर्वकृप)
  4. सः + अपि॑ = सो॒पि॑
- Rule: (हुस्व-अंका२) + : + (हुस्व अंका३ ऋषि॑ महेष्वासा॑)
→ ( ) + उ + ( )
- उल्लङ्घन: ३, ४, ५
पृष्ठा॑
5. रामो॒नाम = रामः नाम
  6. पुत्रो॑ जीतः = पुत्रः॑ जीतः

विसर्जन संकेत:

CLASSEmate

Date _____
Page. 45

- विसर्जन संकेत:

1. (अंका२) + : + (~ हुस्व-अंका२ any रूप) = ( ) + - + ( )
2. (अंका२) + : + (स्वर मृदु॑ व्यञ्जनाम्) = ( ) + - + ( )
3. (सः / राष्ट्रः) + : + (any letter ~ हुस्व अंका२) = ( ) + - + ( )
4. सृथिः + उदेति॑ = सृथि॑ उदेति॑ १२. वृ॑त्ति॑ अपि॑
= बान्ति॑ + अपि॑
5. वृ॑त्ति॑ + आगता॑ = वृ॑त्ति॑ आगता॑
6. शुरा॑ + महेष्वासा॑ = शुरा॑ महेष्वासा॑, ५. जन्मः॑ + रूप = जन्म॑ रूप॑
7. रूपः॑ + खादिति॑ = रूप॑ खादिति॑, ८. रूपः॑ + रामः॑ = रूप॑ रामः॑
9. सः॑ + क्षीटिति॑ = स॑ क्षीटिति॑, १०. सः॑ + इटवान्॑ = स॑ इटवान्॑
11. सः॑ + रूप॑ = स॑ रूप॑
12. ।

विसर्गसांधि:

रेफ

1. (Vowel ~ अ/आ) + : + (स्वर, मृदुव्यञ्जनापि) = () + रु + ()

2. (Anyaya like पुनः, स्वः, प्रातः, पुनः) + (स्वर, मृदु) = () + रु + ()

1.* हृदिः + गीर्जते = हृदिगीर्जते

2.* वद्युः + अग्निष्ठते = वद्युराग्निष्ठते

3. वद्युः + अवदत् = वद्युरवदत्

4.* गुरोः + वचनम् = गुरोर्वचनम्

5. स्थितेभ्यः + मृगिः = स्थितेभ्यमृगिः

6. मृगिः + अवदत् = मृगिरवदत्

7. तैः + दृतान् = तैर्दृतान्

8.* पुनः + अग्निष्ठते = पुनर्ग्निष्ठते

9.* पुनः + अपि = पुनरपि, 10. पुनः + एव = पुनरेव

11. पुनः + नितामः = पुनर्नितामः 12. मृगिरेव = मृगिः + राव

13. गुरुविश्वः = गुरुः + विश्वः

: + (च, छ, ट, ठ, न, थ, श, ष, स) → स + ( )

: + स, त, थ = सु + ( ) ∴ संकारादशः

सु + श, च, छ = शु + ( ) ∴ उच्चार सांधि:

सु + ष, ट, ठ = षु + ( ) ∴ उच्चार सांधि:

1. शमः + तत्र = शमस्तत्र

2. संनुष्टुटिः + तत्त्वे = संनुष्टुट्टत्त्वे

3. संहृः + तेषु = संहृष्टेषु

4. अधिकारः + ते = अधिकारते

5. ततः + य = तत्त्वय, 6. क्वः + विद् = क्वश्विद्

7. इन्द्रियैः + चरन् = इन्द्रियैर्चरन् 14. शिशुश्श्रीते
= शिशु श्रीते

8. अर्जुनः + श्रीते = अर्जुनश्रीते 15. विष्णुवालयति
= विष्णु वालयति

9. श्रीमाः + चरन् = श्रीमार्चरन् 16. ननुद्दद्दः = नन्द + नन्दः

10. सर्वः + श्वासः = सर्वश्वासः 17. वृद्धश्वासः
= वृद्ध + श्वासः

11. वृत्तिः + वृप्तमुखः = वृत्तिवृप्तमुखः 18. धनुदक्षः
= धनु + दक्षः

12. कृष्णाय = कृष्णः + य, 13. नदीय = नदीः + य

P-15, P-24

(sayings - 2)

1) भलो हि क्षेत्रः सर्ववामै इतिकथाना प्रवर्तने। P-15

2) अप्रकृतिकृतश्चाहः शक्तो विजयास्त्रियो लभते।

even if a ~~weak~~ person is powerful, if he does not show that power, people will regard him with contempt. (sayings - 4)

3) एष पदमानं पाचित् पद्मशालां रुद्धं रथापयति,

The lady cook who is cooking keeps the kitchen clean.

2) वसन्तकाले स्वाक्षरते कोकिलाः शूलिणी।

When the spring season sets in, the cuckoo birds coo.

2) कीर्तनाः लालिकः दृष्टिर्थं धारणी।

(The girls who are playing) (~~while~~ playing, ~~the~~ girls) run here and there.

4) असत्ये कथयन्तयो तस्यां मम विग्रहाः लालिकः

I do not believe you (female) who tells lies.

5) शोभमानानि शब्दानि ज्ञेये आनन्दं जनयन्ति।

Buildings that are decorated, cause delight in people.

3) अतोपि जुर्विति नास्तिन विद्यति सर्वथा नास्ति।

Discrimination is never present in those who do bad things.

4) अतोऽस्मात् विनापत्ते विनापत्ते अपश्यते।

Thinking only about Krishna, the devotees saw the entire world filled with Krishna.

5) गोविन्दे ग्रीष्मामातृ पृष्ठविनामातृः अप्तिवामातृ।

When Govinda was waiting, the postman had come.

1) आरक्षाः अपहरन्ते चोरं गङ्गादृष्टः।

The policemen caught the thief who was stealing.

3) श्रीरामं वनं गते दशरथः प्राणाम् विद्युत्।

When Sisram went to the forest, Dhasaratha gave up his life.

2) विकसनः वृक्षये अरघ्यम् विद्युत्।

The fragrance of the blossoming flower is unparalleled.

5) अनादृतः अनिन्दा वेदि रुद्धि एवं विष्णु मरसति।

The untalented do not recognize the talented. The talented envy the other talented.

१) मार्गदर्शकः इनिहासे वर्णयनः वैतान्यं देखिलो।
Explaining the epics, the guides shows
Describing the temple.

२) संस्कृतप्रचारकाये संस्कृत प्रचारन् आरति।

The propagation work for Sanskrit is going on well.

३) सा भीमः संस्कृत अद्दयने करोति।
That boy does practise well. (practices well)

४) कार्यं कुर्वितः मनुष्येः समोषः अनश्वस्तो।
Happiness is experienced by the people who
are doing work.

५. रामे गतवति दशरथः मुर्च्छा जनः।
When Rama was leaving, Dhasaratha became unconscious.

६. मित्रे दृढं कृत्य समोषः न अवानि?

Who will not feel happy when the friend is met?

७. उचिते काले वृत्तिः भवति।

Let it rain when the time is appropriate.

८. अप्नोतः त्रायायम् उपसङ्गेष्य वचनम् अश्रीत।
after approaching

Ajuna, (after going close to) his teacher, said these words,

९) धर्मं प्रजात अपि द्वयोधनः धर्मराजाय राज्ये न देत्तवात्।

Even though knowing the right thing to be done, Dhuryodhana
did not give the kingdom to Dharmaraja.

१०) सर्वं कार्यं वरया न कर्तव्यं, विमर्शः आवश्यकः।

Don't do things in a hurry. Careful consideration is
required.

११) दूषादिः दूषयामासः शक्तुः एतोपेक्षित्वा।

Disease and ~~growing~~ the enemy who is becoming
stronger are not to be overlooked.

१२) तृणालि चरोः चौकः जित्मदः रक्षति।

The cowherd protects the cows that are grazing grass.

अन्वयनां

३

परोपकाराय कलानि वृक्षाः
 परोपकाराय वहानि जन्माः।
 परोपकाराय दुहानि गावः
 परोपकाराय मिदं शशीरम् ॥

थार्ये वसिष्ठनातारम् शब्दः पौत्रम् अक्षमध्यम्
 पराशरामेण वन्दे शुक्रान् तपोनिधिम् ॥

१.२ (दृष्ट्वा त) तदा त्वं वृद्धुं पृष्ठवानीकं
 दृष्ट्वा राजा दुर्योदनः आचार्यम्
 उपसङ्गात्य वर्चनम् अश्रवीत् ।

१.३ (पश्यते) द्वा आचार्ये । द्विपद्मास्तु
 तव शीमता शिष्येण द्विपद्मास्तु वृद्धा
 पृष्ठपुत्राणां महात्मा राजा चमूं पश्य ।

१.४ (अत्र शूरा) अत्र चूल्हे चुम्बानः, विराटः,
 च (इति) भीमार्जुनसमाः शूराः । द्विपद्मास्तु
 महाप्रवासाः द्विपद्मास्तु (सान्ति) ।

- १.५ (वृद्धे के लक्ष्यो कितानः) द्वृष्टे हृष्टे च
 दोकितानः, वीर्यवान् काशीराजः, धुरुषित,
 दुर्गितेश्वरः, नरपुत्रः शौभ्यः च (सान्ति) ।
- १.६ (द्विपद्मास्तु) द्विपद्मास्तु विशिष्टानः द्विपद्मास्तु
 वीर्यवान् उत्तमानाः, संभद्रः, द्विपद्मास्तु च
 सर्व राव महारथाः (सान्ति) ।
- १.७ (अस्माकं तु) द्विनो तमा । अस्माकं तु ये विशिष्टाः
 तान् निवोद्य, मम सैन्यस्य (ये) नायकाः तान् ते सज्जाध
 द्विवीर्मि ।
- १.८ (अवानशीष्मश्च) अवान शीमाः कर्णः समितिरजयः च
 कृपः अर्जुवथामा द्विवीर्मः तथैव सौभद्रिः सान्ति ।
- १.९ (अन्ये च) नानोर्जस्त्रियहरिताः शूराः सर्व चुम्बविशारदाः
 अन्ये च बहेवः महाप्रत्यक्षेष्वजीविताः (सान्ति) ।

३५

1.10 (अपर्याप्तं) असमाभिरक्षितं तद्

बलम् अपर्याप्तम्। इदं तु नामेषं शीघ्राभिरक्षितं
बलं पर्याप्तम् (आस्ति))।

1.11 (अयनेषु) सर्वेषु अयनेषु चथाभागम्

अवास्थिताः अवन्तः सर्वे शीघ्रम् राव अभिरक्षितः,

1.12 (तद्य सञ्जनयनं) प्रापवान् कुरुत्वा! पितामहः

तद्य हर्ष सञ्जनयनं सिंहनादं विद्य उच्येः

शोङ्खं दद्धमाँ।

1.13 (ततः श्वेतेषु श्वेतेषु यजुर्वेदे) ततः मावकः

पाण्डिकेशं श्वेतेः तुयेः यजुक्ते महति

स्यन्देशं श्वेतोः शिर्यो शोङ्खोः प्रदेमन्तुः।

book
6

1.14 (स घोषो) सः तुभुतः व्योषः नभः

पृथिवीं च व्यनुनादयनं व्यातिराष्ट्राणां

हृदयानि व्यद्वारयन्।

३६

(1.20, 1.21) (अथ व्यवस्थितान्, हृषीकेशं तदा)

महीपते। अथ व्यवस्थितान् व्यातिराष्ट्राणां दृष्टिः।

कपिद्वयः पाण्डिकः शस्त्रसम्पाते प्रवृत्ते व्यन्!

उद्यन्य तदा हृषीकेशम् इदं वाप्यम् आह।

अव्युत्। सैनयोः उभयोः मद्ये मे रथं स्थापय,

(1.22) (यावदेतानि शीक्षेऽहं) यावत् आहम् आस्मीन्

शोसमृद्यमे कः मया सह योद्धृव्यम् (इति शास्त्रम्)

अवस्थितान् प्रापवान् योद्धुकामान् निरीक्षो।

(1.23) (वोत्यमानानवेशेऽहं) दुर्लभ्यः व्यातिराष्ट्रय

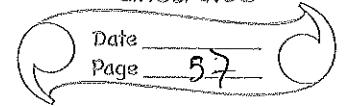
युद्धे प्रियचिकीष्वतः ये राजे अन्त समाप्तं (तन्त्र)

अहं योत्यमानान् अवेशो।

(1.24, 1.25) (रावभुतो, शीघ्रद्वयो) बारता रावं गुडाकेशोन्
उवाच-

उक्तः हृषीकेशः सैनयोः उभयोः मद्ये श्वोत्तमं

स्थापयेत्वा पार्थ। एतत् समवेतान् कुरुते पश्य इति उक्ताच।

१.२७ (तात्त्व समीक्ष्य) परस्या कृपया आविष्टः सर्
कौन्तेयः, तात्त्वं सर्वान् अवस्थितान् बन्धुन्

समीक्ष्य विविक्तं इकम् अश्रवीत् ।

* १.२८ (दृष्ट्वेऽम्) कृपया । य॒प॑०३६ समुपारिधितम्
इम् स्वजनं दृष्ट्वा मम गात्राणि सीढानि,
मुखं च परिशृण्यात् ।

१.२९ (निमित्तानि) केशव । विपरीतानि च निमित्तानि
पश्यामि । आहूते स्वजनं हृत्वा श्रेयः च न
अपुपश्यामि ।

१.३० (न काङ्क्षो) कृपया । विजयं राज्यं सुखानि च न
काङ्क्षो । गोविन्द । राज्येन ओगोः जीवितेन वा
चः किम् ?

१.३३ (येषामर्थ) येषाम् अर्थे राज्यं ओगोः
सुखानि च नः काङ्क्षीत् ते इमे
प्राणान् धनानि च यथावत् यद्य
अवस्थिताः ।

१.३५ (रातान्त्र) भद्रुश्चरदेन । त्रैलोक्यशाज्यार्थं हृतोः

द्वन्तः अपि रातान्त्र हृतो न इच्छामि । किं कु महीकृते ?

१.३७ (तस्मान्नाही) माधव । तस्मात् वयं रवेवान्धवान्

धार्तराष्ट्रान् हृतो न आहीः । स्वजनं हि हृत्वा
कथं युक्तिः स्याम् ?

१.४६ (अहो वत) ~~अहो~~ अहो वत । वयं महत् पापं कर्त्तु

०४वासिताः यत् राज्यसुखलोकेन स्वजनं हृत्वाम् उद्यताः ।

१.४७ (मावमुक्तशर्जुतः) संझृथ्ये रावम् उत्त्वा

शोकस्यविनम्नानसः अर्जुन ! सशरं चापं विसृत्य
१४०५३८ उपाविशत् ।

३५

लघु प्रवर्त्य

प्रह्लिदा

- * 1. पर्वतार्क - रथो याति - Potter's wheel.
- * 2. राजन् - करेणुः करणः विनः - आयुः live long.
- * 3. विराजनराजपुत्रारे! - धुर्वर्षी नव रवीणी - मृत्युप्राप्त.
- * 4. प्राप्ति - रां - wealth, शत्रुघ्नः - hunters
(haughtiness in inferior men)
- * 5. राज्ञः - देव ताराधनम् - देव, तारा, धनम्
- * 6. पूज्यामि - good - सु, man - ना, plough - शीरः
सृजनासीरः - Indra
- * 7. वृक्षाभवासी - in tree, nor bird, in grass, nor yogin
yellow, nor gold. delicious copper. अमः नामः = अभिः
- * 8. अपूर्वोदय - अपूर्व, कालः, शोधनम् अशोकः
- * 9. अलमारी - यागाविदिः गति
- * 10. काकामी - मातृलिङ्गम्, Guava,
मा - Lakshmi, तु - again, लिङ्गम्

३६

युविचित्रिं प्रति द्रौपद्याः हितवचनामि।

युथिचित्रिं प्रति द्रौपदी उत्तरी - ह नाथ।

उत्तीर्णम् उपदेशवचनामि द्रौपद्याः न शृणवन्ति रात्रि।

तथामि अहं बद्धामि। भवान् राज्ये परिवृक्षावाह।

नन्ति कारणात् श्वर अवतः अनुभाः कृष्णम्

अनुभवन्ति। श्रीमः नक्षत्रः सहस्रः च कर्तिन्

श्वरते शयनं शुद्धिन्ति। अर्जुनः वल्लभं गत

शरणि। मान्दू शुद्धिं अहम् अतीव तुः श्रम

अवृद्धभवामि। त्वं शान्तिं व्यज। शशुपां विनाशः

कृतः। शान्तिः नृपाणां दवथावः न च यः

विजयम् इत्यन्ति सः समयान्तसारम् शान्तिः

विजयी। अतः श्रवान् शुद्धिं भृत्युपि शुद्धिं इति,

2) किरातेन वर्षितः दुर्योधनस्य राज्यपालान् श्रमः ।

अरुण्ये अविष्टिरः दुर्योधनस्य राज्यपालान् श्रमः ।

इति एकं किरातं हारीनापुरं प्रति

प्रविलब्धं । सः अग्रस्य उक्तवान् ।

“दुर्योधनः नीतिपूर्वकं राज्यशासनं करोति ।

सेवकान् भिक्षान् इव पश्यति ॥

भिक्षाणि बन्धुनिव पश्यति ।

बन्धुनः सामिभावेन पश्यति ।

सामान्तः सर्वे तस्य आदेशं परिपालयान् ।

नृपत्यराः अव्यरज्ञानां दृतोन्ते तस्मै निवेदयाति

इव सा प्रबलह महाराजः भविष्यति ।

अतः तं जोतुं भवता उपायः वर्तिष्यः ॥ इति ॥

Refer page 31 for

3) द्युष्मिष्ठिरं प्रति द्यासमुनोः वेचनम् ।

“शजश्रेष्ठ । त्वं सर्वेषु समानां प्रीति निष्ठिरात् ।

त्वं सवावहुः इव अभिनन्दनीयः ॥ अहं त्वं

गृहणान् हृष्टुं अहं सन्तुष्टः । त्वयं मुनयः

मोक्षं इच्छामः । कार्येन आपि विशेषं प्रीतिः

अस्माकं नास्ति ॥ तथापि साधुर्जनेषु विशेष

प्रीतिः अवति इव । अतः उपदेशवचनानि कथयामि ।

दुर्योधनः इस्ते अस्ते सद्गुह्यं कृतवान् । अवत्सु अपि

अर्जनः शस्त्रं संहुतं करोतु । सः पश्यपतिम् ।

आराध्य वाश्कृपतारं प्राप्नोतु । प्रथमं इन्द्रस्य

आराधनेन पराक्रमः सोपादयन् । तदनन्तरं अर्जुनः

तपः आचरितुं शक्यते । अहं एकं मन्त्रम् उपदिशामि ।

तेज शिवस्य अनुग्रहं वाश्कृपतारं च सम्पादयति ।

* ४) किरातार्जुनयोः युद्धम् ।

अर्जुनः किरातरूपः शिवः च राक्षसाहृष्टः

धारि आर्ण निष्ठिपितवान् । युगाप्तम्

आणाः प्रथुर्ताः । वराहः मृतः ।

आर्ण शिवस्य वा अर्जुनस्य वा इति

विष्ये समस्या अभवत् । शिवः

प्रमथजाणं च तस्य षुटः कार्यिकेयं च ।

कुरुत्वाय लिखतवान् । अर्जुनः ताङ्क पराजितवान् ।

ततः शिवः राब युद्धं कृतवान् । अर्जुनः

क्रिय अस्त्रे विमुक्तवान् । परन्तु अस्त्रे विफले ।

किरातरूपः शिवः अर्जुनेन सह शोष्ण युद्धं कृतवा

अन्ते निरुरूपं स्वीकृत्य अर्जुनाय पाशपतास्तरं

दत्तवान्, द्यनुवद्भु तसि शिक्षितवान्, द्विन्द्रियादि

देवाः अपि अर्जुनाय अस्त्राणि दृतवन्तः ।

५) किरातार्जुनीयम्

द्रौपदि कुरुत्वा धर्माति त्वं इति युविमित्रं अभवति ।

० यासस्य उपदेशं अनुसृत्य अर्जुनः

द्विन्द्रियापर्वते द्वियशस्त्रं शाङ्कुष्ठनार्थं कर्त्तव्यं

तपः अन्यचितवान् । ईश्वरः तपोभक्तं कर्त्तव्यम्

प्रथमं कृतवान् । अन्ते शिवं उद्दिश्य तपः कर्त्तव्यम्

अर्जुनं सूचयितवान् । अर्जुनः धोर तपः कृतवान् ।

किरातरूपः शिवः च अर्जुनः च राक्षसाहृष्टः प्रति

आर्ण निष्ठिपितवान् । कर्त्तव्य आपात वराहः

मृतः इति विष्ये समस्या अभवत् । तयोः मद्ये युद्धं

अभवत् । यतः अर्जुनस्य अस्त्राणि विपलाणि अभवत् अतः

सः बल्लु युद्धं कृतवान् । अन्ते निरुरूपं स्वीकृत्य शिवः

अर्जुनाय पाशपतास्तरं दत्तवान् द्यनुवद्भु अपि शिक्षितवान्

द्विन्द्रियादि/ इन्द्रियादि देवाः अपि अर्जुनाय अस्त्राणि दृतवान्)

<u>कुर्वते</u>	<u>कुर्वन्ते</u>	<u>कुर्वन्तः</u>
<u>कुर्वतम्</u>	<u>कुर्वन्तां</u>	<u>कुर्वन्तः</u>
<u>कुर्वता</u>	<u>कुर्वन्ति</u>	<u>कुर्वन्ति</u>
<u>कुर्वते</u>	<u>कुर्वद्याम्</u>	<u>कुर्वद्यः</u>
<u>कुर्वतः</u>	<u>कुर्वद्याम्</u>	<u>कुर्वद्यः</u>
<u>कुर्वताः</u>	<u>कुर्वतोः</u>	<u>कुर्वताम्</u>
<u>कुर्वती</u>	<u>कुर्वतोः</u>	<u>कुर्वतस्तु</u>

ଶାଲ୍ୟ

अंदीने → अदीयानः

श्रोते (श्री) → श्रावान् :

विज्ञीपत्रीते → विज्ञीपानः

कृति (के) → कृपा;

~~पालित~~ (जा) → पालितः

~~100~~ → 100

~~سیکھی~~ → ~~پڑھیں!~~

मृत्यु → मृत्युवापातः

मृदुल (मृदु) → मृदुरुक्तिरातः

मनुष्य (मनु) → मनुष्वातः

आसन (आस) → आसनीरः

प्रयुक्ति (प्र+युक्ति) → प्रयुक्तिरातः

तनु → तन्त्रवातः

Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot
Jizzedot	"	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot
Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot
Jizzedot	"	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot	Jizzedot
Jizzedot	"	"	Jizzedot	"	Jizzedot
"	Jizzedot	Jizzedot	"	"	Jizzedot
Jizzedot	"	Jizzedot	Jizzedot	"	Jizzedot
दद्दी	दद्दी	दद्दी	दद्दी	दद्दी	दद्दी
विशेषी			विशेषी	विशेषी	विशेषी
करोति	कुर्वते	कुर्वते	कुर्वते	कुर्वते	कुर्वते
शृणोति			शृणते	शृणते	शृणते
श्रावनोति	श्रावनते	श्रावनते	श्रावनते	श्रावनते	श्रावनते
आप्नोति			आप्नते	आप्नते	आप्नते
चिनोति	चिनते	चिनते	चिनते	चिनते	चिनते
मीलोति			मीलते	मीलते	मीलते
क्रीयाति			अंशनते	अंशनते	अंशनते
ज्ञानाति	बद्धते	बद्धते	बद्धते	बद्धते	बद्धते
ज्ञानाति			सद्गति	सद्गति	सद्गति
सौभिति					

Sayings-II →

* 7. दुर्दिपि हि शिरणं वित्तनमाचार्यान्तः ।

The mind of brave men is a precious stone which even a diamond cannot cut.

* 8. वृत्तेन हि श्रवत्यायो न धनेन न विद्यया,

Good conduct makes one noble, neither wealth nor learning does.

* 9. अपवस्थितिचित्तस्य प्रसादोऽपि अयङ्कः ॥

Even a favour conferred on you by a fickle-minded person can be dangerous.

* 10. उत्तीर्ण, जगत्, द्वाय वर्गितेऽपि ।

Arise, Awake, seek the best of men and learn (from them).

* 11. सत्यार्थे धर्मात् परं धर्मितो जनः ।

Wise men say that being truthful and straightforward is the greatest Dharma.

* 12. इति इति कर्मपूर्वितः साचिद्भूतं जनः ।

i.e. यः स्वीपेषु कार्येषु वित्तः अवति सहाय मानवः सिद्धिः प्राप्नोति ।

Sayings-I

* 1. सत्तां हि सन्देहपदेषु वर्तते विमानामहो वर्तनामृतः ।

In ambiguous matters noble men seek the counsel of their own conscience.

* 2. मनो हि हेतुः सर्वशास्त्रं इन्द्रियाणां ब्रह्मति ।

Mind is the cause of all the activities of sense organs. — Ramayana.

* 3. अविनत्यानां द्वारानि अवति भवति ।

Destiny takes its own course everywhere.

* 4. अकृतिकृतशतिः शोकोऽपि जनार्थाद्याद् ।

Though capable, a man is not taken seriously when he doesn't exhibit his potential.

* 5. धर्मं विद्वासमानानां धर्माणं परमं ज्ञाति ।

The Vedas are the sole authority for those who desire to know Dharma.

* 6. तां योगाभिति मन्त्रो विवरितिः प्रथारपाठः ।

Restraining the senses firmly is known as Yogi:
स्वता: - ascetic

लोकालयाती:

- ① १. कर्मना निरुद्यायः
crow on palm tree
- ② ३. देहलीदीप्रद्यायः
Lamp → 2 places lit
- ③ ५. ब्रह्मद्वयस्त्रियायः
blind, lame - coordination
- ④ ७. ब्रह्ममित्रियायः
camel, stick, his own logic
- ⑤ ९. पिंडप्रवृत्तिरायः
pounding flour - saying again & again
- ⑥ ११. अरुन्धतीप्रदर्शनयायः
Arundhati - show noticeable first
- ⑦ १३. वेटुक्तीप्रभास्यायः
Toll station, lot of effort without result.
- ⑧ १५. खूबसूरीप्रद्यायः
dirt while digging well, reap the fruit
- ⑨ १७. अशोकविनिकायायः
Ashoka garden - just a place
- ⑩ १९. उत्तरेष्ट्रियायित्वायः
crane, butter, unnecessarily complicate
2. शिशुप्रद्यायायः
beggar occupied the house
4. संचीत्तिक्षेप्यायः
needle, frying pan, prioritization
6. वृद्धकृष्णायायः
aged spinster - 1 expression many meanings
8. वृश्चिन्मित्रियायः
m-i-law, sending away, easy collaboration
10. अन्धप्रविज्ञायः
blind men, elephant, understand the entire subject
12. गोपिनिकायायः
flock of sheep: blindly copy
14. एविष्टिरायः
insect, litter, unintentional
16. मात्रप्रायः
fish, bigger feed on smaller
18. शुक्तिप्रायः
jaggery, medicine, incentive
20. शतप्रप्रायः
needle; holes, orderly fashion accomplished quickly

शिक्षा

- क्र० १०४ वा

classmate

Date _____

Page 95

Book 1

शिशुप्रायामध्यम - ना रुक्ष-यापामन्तम्

Book 2

होक्त्रिकाम

Book 3

सूक्ष्मप्रायाम

Book 4

प्रायामवर्णनम्

Book 5

शिशुप्रायामव्याप्तः

Book 6

किरातार्जुनीयम् - दृमेरापाय द्रौपद्यः उपदेशः

Book 7

श्रीमद्युविधिर्वयोः संवादः । अष्टग्रन्थः द्वादशकाव्याम

Book 8

तपोश्चित्क्रृपाय

Book 9

न संज्ञनस्य तपस्य प्रश्ना

Book 10

किरातार्जुनीयम्